

GÖSTERGEBİLİM

Bahar Dervişcemaloğlu

1. 1. GÖSTERGEBİLİMİN TANIMI

Göstergebilim (*semiotics, semiology*)¹, en genel ve en bilinen tanımıyla göstergeleri ve gösterge dizgelerini inceleyen bilimdir. Ancak bu tanım, göstergebilimin ele aldığı konuya göre yapılmış bir tanımdır. Göstergebilimi kullandığı metoda göre de tanımlayabiliriz. Buna göre göstergebilim, dilbilimsel metotları nesnelere uygulayan, her şeyi (oyunlar, jestler, yüz ifadeleri, dini ayinler, edebiyat eserleri, müzik parçaları...) dille tasvir etmeye ve dilsel olmayan bütün olguları da dil metaforuna dönüştürerek açıklamaya çalışan bir bilimdir.

Göstergebilimin temel konusunu oluşturan “gösterge”yi (sign) anlamadan göstergebilimi anlamak imkansızdır. Gösterge, “genel olarak bir başka şeyin yerini alabilecek nitelikte olduğundan kendi dışında bir şey gösteren her türlü nesne, varlık ya da olgu”²dur. Daha geniş bir tanımla, gösterge, insanların bir topluluk yaşamı içinde birbirleriyle anlaşmak amacıyla yarattıkları ve kullandıkları doğal diller (Türkçe, İngilizce, Fransızca vb.), çeşitli jestler (el, kol, baş hareketleri), sağır-dilsiz alfabesi, trafik işaretleri, bazı meslek gruplarında kullanılan flamalar, reklam afişleri, moda, mimarlık düzenlemeleri, yazın, resim, müzik gibi çeşitli birimlerden oluşan ve ses, yazı, görüntü, hareket gibi gereçler vasıtasıyla gerçekleşen dizgelerin oluşturduğu anlamlı bütünüdür. Mesela bir tablodaki bir renk ögesi ya da bir figür bir gösterge olarak değerlendirilebileceği gibi, bir yazınsal yapıtta bir kahramanın amacı ya da davranışı, veya moda açısından bir bluz, bir etek, bir kazak vb. çevresindeki öbür birimlerle ilişkiye girmiş bir gösterge olarak değerlendirilebilir.³ Sonuçta göstergebilim, sadece dilsel göstergeleri değil, temsilî olan ve anlamlı bir bütün oluşturan her şeyi inceler.⁴ Bütün bu göstergeleri de dört şekilde inceleyebilir: Öznel bir gösterge türü olarak göstergeleri

¹ Semiology ve semiotics terimleri aynı alanı kapsamaktadır ancak Avrupalılar daha çok *semiology*'yi, Anglo-saksonlar ise *semiotics*'i tercih etmektedir. 1970'li yıllardan beri Avrupalıların da *semiotics* terimini kullanmaya başladığı görülmektedir. Bkz. Guiraud, Pierre, Göstergebilim, İmge Yay., Ankara, 1994, s.18,19.

² Vardar, Berke yönetiminde, Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, ABC Yay., İstanbul, 1988, s.111.

³ Rifat, Mehmet, Göstergebilimin ABC'si, Simavi Yay., İstanbul, 1992, s.6.

⁴ Pierre Guiraud, doğal dili dilbilimin bir konusu olarak vurgular ve göstergebilimi, dilsel olmayan iletişim biçimlerinin bilimi şeklinde ele alır. Bkz. Guiraud, a.g.e. s.12.

araştırır, göstergelerin anlamını araştırır, göstergelerin kullanımı üzerinde odaklanır, göstergelerin etkileri üzerinde odaklanır.⁵

Göstergebilimin gösterge ve gösterge dizgelerini incelediği üzerinde bütün araştırmacılar mutabıktır ancak göstergebilimin bir bilim olup olmadığı konusunda tartışmalar vardır. Charles Morris, göstergebilimi “göstergelerin bilimi” diye tanımlarken⁶, bazı araştırmacılar henüz bir yöntem birliği oluşmadığı ve çoğunluk tarafından kabul görmüş teorik modelleri ya da deneysel metodolojileri bulunmadığı için göstergebilimi kendi içinde bir bilim değil, bilimlararası bir inceleme yöntemi, bilimsel bir tasarı ve henüz gelişimini tamamlamamış bir yaklaşım olarak görürler.⁷ Zira göstergebilim kuramcıları hâlâ göstergebilimin alanını ve genel ilkelerini saptamaya çalışmaktadır.

2. 2. GÖSTERGEBİLİMİN TARİHÇESİ

Göstergebilimin kuruluşu 20.yy’da gerçekleşmekle birlikte, göstergelerin anlamları üzerine antik çağdan beri çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. İnsan düşüncesinin ve bildirişimin (communication) göstergeler aracılığıyla işlediği fikri çeşitli filozoflar tarafından çok eski çağlarda dile getirilmiştir. Sofist filozof Prodicus, uygun seçilmiş kelimelerin etkili bir bildirişim için şart olduğunu savunmuştur. Platon, kelimelerin evrensel ve objektif anlamlara sahip olduğunu belirterek, dilsel göstergenin nedensiz olduğunu ortaya koymuştur. Platon’a göre bir şeye hangi ismi verirseniz verin doğrudur; verdiğiniz ismi değiştirip başka bir isim verirseniz o da doğrudur. Aristo ve Augustine ise dilsel göstergenin bir “araç” olarak önemi üzerinde durmuştur çünkü onlara göre insanın ilerlemesi ve bilgi bu şekilde oluşmaktadır.⁸ Stoacı filozoflar, gösteren ile gösterilen arasındaki karşıtlıktan söz ederek, bir göstergeler öğretisi oluşturma yolunda adım atmışlardır.⁹

Orta çağa gelindiğinde, skolastik felsefeciler döneminde *anlamlama biçimleriyle* ilgili çok sayıda kitap yazıldığı, biçim ve içerik arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmaya çalışıldığı görülür.¹⁰ Özellikle Roger Bacon’ın (1214-1293) daha sistemli fikirler öne sürdüğü söylenebilir. Bacon, “De Signis” (1267) isimli eserinde tabii göstergeleri (dumanın ateşe

⁵ On Types of Semiotic, http://www.lchc.ucsd.edu/MCA/Mail/xmcamail.1996_01.dir/0238.html

⁶ Chandler, D., Semiotics for Beginners, <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/sem01.html>

⁷ A.J. Greimas, göstergebilimi, gelişimini tamamlamamış bilimsel bir tasarı ve bilimsel iççağrılı bir dal olarak görür. Bkz. Yücel, Tahsin, “Genel Göstergebilim”, Göstergebilim Tartışmaları, Multilingual Yay., İstanbul, 2001, s.9; Guiraud, Pierre, a.g.e., s.13.

⁸ Semiotics: Language and Culture, http://www.carbon.cudenver.edu/~mryder/semiotics_este.html

⁹ Rifat, Mehmet, a.g.e., s.18.

¹⁰ Rifat, Mehmet, a.g.e., s.18.

delalet etmesi gibi), dilsel ve dilsel olmayan göstergelerden ayırdı. Üçlü bir göstergebilimsel model ortaya attı ve bu modelde *gösterge* (sign), *bu göstergenin gönderimi* (reference) ve *bunu yorumlayan kişi* (human interpreter) arasındaki bağıntıyı betimledi. Bacon'un bu üçlü modeli, hâlâ modern göstergebilim araştırmalarında temel bir fikir olarak yer almaktadır. Bacon'dan sonra John Poincaré (1589-1644) bu üçlü modeli dikkatle inceledi ve "Tractatus de Signis" (1612) isimli eserinde temel bir göstergeler bilimi öne sürdü.¹¹

Göstergebilime adını veren ilk kişi ise İngiliz filozof John Locke (1632-1704) olmuştur. Locke, "An Essay Concerning Human Understanding" (1690; İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme) isimli eserinde ilk kez "*semeiotike*" terimini kullanarak "*göstergeler öğretisi*" (doctrine of signs) olarak nitelediği semiyotiğin, bilimin üç temel branşından biri olması gerektiğini öne sürdü.¹² Locke'a göre bu göstergeler öğretisinin amacı, zihnin şeyleri anlamak ya da bilgilerini başkalarına anlatmak için kullandığı göstergelerin niteliğini incelemektir. Locke'un bu önemli eserinden etkilenen Fransız matematikçi J.H. Lambert ise göstergeler öğretisinin Locke'dan sonraki en önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Lambert, iki ciltten oluşan *Neues Organon* (1764; Yeni Organon) adlı yapıtının her iki cildini kendi içinde iki bölüme ayırır ve toplam olarak dört ayrı bilim dalını ele alır: *Dianojoloji* (mantık yöntemi); *aletioloji* (metafizik dersi); *semyotik* (genel dilbilgisi dersi); *fenomenoloji* (gerçeği gerçek gibi görünenden ayıran yöntem). J.H. Lambert, "Semiyotik" bölümünde düşüncelerin ve nesnelerin adlandırılmasıyla, belirtilmesiyle ilgili bir öğreti geliştirir. Daha çok dilsel göstergeler üstünde durmakla birlikte öbür gösterge türlerine de değinir. Bunlar arasında müzik, koreografi, arma, amblem, törenler vb. yer alır.¹³ Locke ve Lambert'den sonra Hoene-Wronski, B. Bolzano, E. Husserl gibi filozoflar ve araştırmacılar dilsel ve dilsel olmayan göstergeler konusunda incelemeler yaptılar. Daha çok dil felsefesi kapsamında ele alınan "semiyotik" in bu ilk dönemi, çağdaş göstergebilimin de temelini oluşturmuştur.

Çağdaş göstergebilimin kuruluş temelleri 20.yy'ın başlarında atılmaya başlamıştır. Amerikalı filozof *Charles Sanders Peirce* (1839-1914) ve İsviçreli dilbilimci *Ferdinand de Saussure* (1857-1913) neredeyse eşzamanlı olarak, birbirlerinden habersiz şekilde çağdaş göstergebilimin temellerini atmışlardır. Mantıkçı ve aynı zamanda pragmatizmin kurucusu olan C. Peirce "*semeiotic*" terimini kullanarak genel bir göstergeler kuramı tasarlamıştır. Peirce'e göre geniş anlamıyla mantık, "semiyotik"e eşittir ve tenkidî mantık, semiyotiğin üç

¹¹ Deely, John, Basics of Semiotics, Indiana University Press, Bloomington, 1990, ss.112,113.

¹² Deely, John, a.g.e., ss.113,114.

¹³ Rifat, Mehmet, a.g.e., ss. 18, 19.

ana bölümünden biridir. *Tenkidî mantık* dışında kalan diğer iki bölüm ise *nazarî gramer* ve *nazarî retoriktir*. Mantıksal kökenli bir göstergebilim anlayışını savunan Peirce, göstergelerin mantıksal işlevi üzerinde durmuş ve göstergebilimsel olguları eksiksiz bir şekilde sınıflandırmak amacıyla üçlülere dayalı, altmış altı sınıflı bir göstergeler sistemi oluşturmuştur. Peirce'ün bu sınıflandırmasında en temel olan ve en çok gönderme yapılan göstergeleri nesnelere açısından varlıksal bağıntı, benzerlik ya da saymacalık içermelerine göre *belirti* (indices), *görüntüsel gösterge* (icon) ve *simge* (symbol) olarak üçe ayırdığı tasniftir.¹⁴ Peirce'e göre *görüntüsel gösterge*, belirttiği şeyi doğrudan doğruya temsil eder, canlandırır. Mesela geometrik bir çizgiyi canlandıran, kurşunkalemle çizilmiş bir çizgi ya da bir fotoğraf buna örnektir. *Belirti*, nesnesi ortadan kalktığında kendisini gösterge yapan özelliği hemen yitirecek olan ama yorumlayan bulunmadığında bu özelliği yitirmeyecek olan göstergedir. Mesela içinde ateş edilmiş olabileceğini gösteren bir kurşun deliğinin bulunduğu bir mulaj buna örnektir. Eğer ateş edilmemiş olsaydı, delik olmayacaktı. Ama herhangi biri bunu ateş edilmiş olmasına bağlasın ya da bağlamasın, burada bir delik vardır. Yani belirti, iki öge arasındaki gerçek bir çağrışıma dayanır. Simge ise yorumlayan olmasaydı kendisini gösterge yapan özelliği yitirecek olan bir göstergedir. Bir başka deyişle simge, insanlar arasında bir uzlaşmaya dayanan bir göstergedir. Mesela doğal dillerdeki sözcükler, uzlaşmaya dayalı birer simgedir; çünkü bir sözcük, belirttiği şeyi yalnızca bu anlama geldiğini anlamamız sayesinde belirtmiş olur.¹⁵

Göstergebilimin bağımsız bir bilim dalı olmasını sağlayan Peirce görüşlerini bu şekilde sistemleştirirken, İsviçreli dilbilimci *Ferdinand de Saussure*, ölümünden sonra öğrencileri tarafından kitap haline getirilen "*Cours de linguistique générale*" (1916; Genel Dilbilim Dersleri)de "*sémiologie*" adı altında tasarladığı bilimin tanımını yapar: "*Göstergelerin toplum içindeki yaşamını inceleyecek bir bilim tasarlanabilir; bu bilim toplumsal ruhbilimin bir bölümünü oluşturacaktır. Biz bu bilimi göstergebilim (sémiologie) olarak adlandıracağız. Göstergebilim, bize göstergelerin ne gibi özellikler içerdiğini, hangi yasalara bağlı olduğunu öğretecektir. Henüz böyle bir bilim var olmadığından, onun nasıl bir şey olacağını söyleyemeyiz ama kurulması gereklidir, yeri de önceden belirlenmiştir. Dilbilim, bu genel bilimin bir bölümünden başka bir şey değildir.*"¹⁶ Görüldüğü gibi Peirce'ün göstergelerin mantıksal işlevini vurgulamasına karşın, Saussure göstergelerin toplumsal işlevi üzerinde durur. Ayrıca Peirce göstergeyi *yorumlayan* (interpretant), *nesne* (object) ve

¹⁴ Vardar, Berke, Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri, Multilingual Yay., İstanbul, 2001, s.86.

¹⁵ Rifat, Mehmet, a.g.e., ss.21,22.

¹⁶ Saussure, Ferdinand de, Genel Dilbilim Dersleri, Çev. Berke Vardar, Multilingual Yay., İstanbul, 2001, s.46.

gösterge (representatum)den oluşan üçlü bir model şeklinde açıklarken, Saussure yaklaşımını *gösteren* (signifiant) ve *gösterilenden* (signifié) oluşan ikili bir model üzerine kurmuştur. Aslında iki araştırmacının tasnifi de birbirine benzer; Peirce'ün "representatum"u Saussure'ün gösterenine karşılık gelir ancak Peirce, Saussure'den farklı olarak gösterileni nesne (object) ve yorumlayan (interpretant) olarak iki parçaya ayırır.¹⁷

Modern dilbilimin babası sayılan Saussure, 19.yy'ın *artsüremli* (diachronique) anlayışının tersine, dilin *eşsüremli* (synchronique) bir kesit içinde incelenmesi gerektiği savunmuş ve görüşleriyle yapısalcılığın da en büyük öncüsü olmuştur. Dilin iç gerçekliğinin ele alınmasını öneren ve *dil/söz* (langue/parole), *artsürem/eşsürem* (diachronie/synchronie) ayrımlarının yapılmasını zorunlu gören Saussure, bireysel nitelikli sözden ziyade toplumsal nitelikli dil üzerinde odaklanmıştır.¹⁸ Saussure geleneğini benimsemiş göstergebilimciler de bu görüşten hareketle, bir göstergebilimsel dizgenin belirli edimler ya da pratikleri yerine daha çok bir bütün olarak o dizgenin altında yatan yapıları ve kuralları üzerinde durmuşlardır. Saussure'ün dizgeye eşsüremli bir yöntemle yaklaşması, yapısalcı kültür kuramcılarını da etkilemiş ve onlar da göstergebilimsel dizgeler dahilinde sosyal ve kültürel olguların işlevleri üstünde odaklanmışlardır.¹⁹

Saussure ve Peirce'ün temelini attığı ve öncülüğünü yaptığı göstergebilim, 1960'lardan sonra bağımsız bir bilim dalı haline gelmiştir. Louis Hjelmslev, Roland Barthes, Claude Lévi-Strauss, Julia Kristeva, Christian Metz, Algirdas J. Greimas ve Jean Baudrillard gibi araştırmacılar Saussure'e dayanan Avrupa geleneğini; Charles W. Morris, Ivor A. Richards, Charles K. Ogden, Umberto Eco ve Thomas Sebeok gibi araştırmacılar ise Peirce'e dayanan Amerika geleneğini benimsemiştir.

Bu araştırmacılardan "*Foundations of the Theory of Signs*" (1938; Göstergeler Kuramının Temelleri) isimli eseriyle dikkat çeken *Charles Morris*, Peirce'ün semiyotiğini davranışçılığa uygulamış ve göstergebilimi üç bölüme ayırmıştır: Konuşan özne ile göstergeler arasındaki bağıntıları inceleyen *edimbilim* (pragmatics), gösterge ile gösterilen şey (designatum-nesnelere sınıfı) arasındaki bağıntıları inceleyen *anlambilim* (semantics) ve göstergelerin kendi aralarındaki bağıntıları inceleyen *sözdizim* (syntax).²⁰ Ayrıca Morris, üç tür göstergebilim tasarlamıştır. *Salt göstergebilim*, göstergelerden söz etmeyi sağlayacak bir

¹⁷ Deely, John, a.g.e., s.115.

¹⁸ Vardar, Berke, a.g.e., ss. 29-31.

¹⁹ Chandler, D., Semiotics for Beginners, <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/sem01.html>

²⁰ Filizok, Rıza, Anlam Analizine Giriş, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., No: 115, İzmir, 2001, s.42.

üstdil hazırlar; *betimleyici göstergebilim*, belirlenmiş göstergeleri inceler; *uygulamalı göstergebilim* ise göstergeler bilgisini değişik amaçlarda kullanır.²¹

Kopenhag dilbilim çevresinin kurucusu olan *Louis Hjelmslev*, Saussure'ün görüşlerini soyut, mantıksal, biçimsel ve tümdengelimli bir bakış açısından kalkarak geliştirmiş, doğal dillerin yanı sıra bütün “diller”e uygulanabilecek bir tür dilsel mantık, dil “cebiri”, salt kuramsal nitelikli bir bilim tasarlamıştır.²² Ayrıca Saussure'ün ortaya koyduğu *gösteren/gösterilen* karşıtlığını *anlatım/içerik* düzlemleriyle karşılaşmış ve her düzlemde de *töz/biçim* karşıtlığını öngörmüştür.²³ Hjelmslev'e göre genel dil kuramı ya da göstergebilim, tözleri değil biçimleri araştırmalıdır. Dilin bir oluş, bir süreç olduğunu temel ilke olarak benimseyen Hjelmslev, göstergebilimin amacının da bu sürece denk düşecek, onu belli sayıda ilkeyle çözümleyip betimleyebilecek bir dizge kurmak olduğunu söyler. Hjelmslev, dil kuramının temellerini saptadığı *Omkring Sprogteoriens Grundlaeggelse* (Dil Kuramının Temel İlkeleri) adlı Danca eserinin son bölümlerinde, dil dışı gösterge dizgelerini de ele alarak, mantıksal biçimselleştirmeye dayalı bir göstergebilim kuramının temellerini atmıştır. Ona göre bütün gösterge alanlarına yönelik olan göstergebilim, *konudili* yani inceleme konusu bilimsel olmayan bir *üstdil*dir. Ama Hjelmslev'e göre bilimler de göstergebilimin inceleme alanına girebilir. Bu durumda bir *üstgöstergebilim* söz konusudur.²⁴

Çağdaş göstergebilimin önemli bir diğer ismi olan *Roland Barthes*, geliştirmiş olduğu özgün yaklaşımla daha çok popüler kültür çözümlemeleri üzerinde çalışmıştır. Barthes'ın geliştirdiği yapısal çözümleme yöntemi, bildirişim amacı içermemekle birlikte anlam taşıyan çeşitli olguları (giyim, mobilya vb.) içerir. Barthes bütün bunları *anlamlama* (signification) kavramı aracılığıyla göstergebilime bağlar, göstergelerle ikincil gösterilenler ya da yananlam gösterilenleri arasındaki bağlantılar üzerinde durur.²⁵ Barthes'ın “*Mytologies*” (1957; Çağdaş Söylenler) ismini taşıyan meşhur eseri, hâlâ günümüzdeki eleştiri kuramı üzerindeki etkisini sürdürmektedir. Barthes bu eserinde, mitleri, beraberlerinde çok geniş kültürel anlamlar taşıyan göstergeler ve baskın sınıfın ideolojik amaçlarına hizmet eden karmaşık ve iyi biçimlenmiş bildirişim dizgeleri olarak tanımlar.²⁶ Barthes, *Eléments de Sémiologie* (1965; Göstergebilim İlkeleri), *Introduction à L'analyse Structurale des Récits* (1966; Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş), *Système de la Mode* (1967; Moda Dizgesi) gibi eserleriyle de

²¹ Rifat, Mehmet, a.g.e., s.25.

²² Vardar, Berke yönetiminde, Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, ABC Yay., İstanbul, 1988, s.144.

²³ Vardar, Berke yönetiminde, a.g.e., s.119.

²⁴ Rifat, Mehmet, a.g.e., ss.27,28.

²⁵ Vardar, Berke, Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri, Multilingual Yay., İstanbul, 2001, s.88.

²⁶ Semiotics: Language and Culture, http://www.carbon.cudenver.edu/~mryder/semiotics_este.html

göstergebilimin sağlam temeller üzerine oturmasında etkili olmuştur. Ayrıca Barthes, Saussure geleneğinin temsilcilerinden biri olmakla birlikte, Saussure'ün tersine, dilbilimin göstergebilimin bir parçası değil, göstergebilimin dilbilimin bir parçası olması gerektiğini savunmuştur.²⁷

Litvanya kökenli Fransız dilbilimci ve göstergebilimci *Algirdas-Julien Greimas*, geliştirdiği yapısal anlambilim kuramıyla ve bu konuda yazdığı “*Sémantique Structurale*” (1966; Yapısal Anlambilim) adlı eseriyle dikkat çekmiş ve “Greimas göstergebilimi” birçok araştırmacı tarafından benimsenip uygulanmıştır. Göstergebilimin göstergelerden ziyade anlamlama dizgeleri üzerinde durması gerektiğini savunan Greimas'ın göstergebilim anlayışı oldukça geniş kapsamlıdır. Greimas'ın kurduğu göstergebilimin temeli bir yanıla simgesel mantığa, matematiğe, Hjelmslev'in dilbilim ve göstergebilim kuramına, bir yanıla da etnolojiye dayanır. Temelde insan ile doğa ve insan ile insan arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlayan Greimas, bu ilişkileri anlamlandırmaya yönelik, katı ve değişmez kuralları olan betimleyici bir bilim dalı yaratmak yerine, tasarı biçiminde ortaya attığı bir bilimsel yaklaşımı, çevresindeki araştırmacılarla birlikte sürekli geliştirmiştir. Greimas göstergebiliminin en belirgin özelliği, kavramsal ve bilimsel açıdan bir üstdil oluşturmasıdır.²⁸

Fransız antropolog *Claude Lévi-Strauss*, Saussure'ün dilbilime uyguladığı yeni yaklaşımı antropolojiye uygulamış ve Fransız yapısalcılığının önde gelen isimlerinden biri olmuştur. Lévi-Strauss, kültürün de dil gibi bir anlam düzgüsü olarak ele alınabileceğini savunmuştur.²⁹

Bulgar asıllı Fransız göstergebilimci *Julia Kristeva*, *göstergeçözüm* ya da *anlamçözüm* (sémanalyse) diye tanımladığı çözümlene yöntemiyle tanınmış ve çalışmalarıyla göstergebilime başka bir boyut getirmiştir. Dilbilimin yanı sıra mantığın, matematiğin, psikanalizin ve diyalektik maddeciliğin kavramlarından yararlanan J. Kristeva, göstergebilimi bir eleştirel bilim, ve/veya bilimin eleştirisi olarak görmüştür. Kristeva göstergebilimsel çözümlene için önerdiği göstergeçözüm ya da anlamçözüm kavramıyla metin çözümlene anlayışını temelde psikanalize bağladığını göstermiştir. Ayrıca Kristeva, Bahtin'in “metinlerarası ilişkiler” kavramını da geliştirmiştir.³⁰

²⁷ Erkman, Fatma, *Göstergebilime Giriş*, Alan Yay., İstanbul, 1987, s.28.

²⁸ Rifat, Mehmet, a.g.e., s.48.

²⁹ De Saussure's Structural Linguistics, http://www.heartfield.demon.co.uk/de_saussure.htm

³⁰ Rifat, Mehmet, a.g.e., s.55, 56.

İtalyan göstergebilimci *Umberto Eco* ise alımlama göstergebilimi üzerinde çalışmış ve göstergebilimin geniş bir okuyucu çevresinde tanınmasını sağlamıştır.³¹ Ayrıca “*A Theory of Semiotics*” (1976; Bir Göstergebilim Teorisi) isimli eserinde Peirce’ün önemini vurgulamıştır. Saussure, Peirce ve Jacobson’un görüşlerinden hareketle kendine özgü bir alımlama göstergebilimi geliştirmiş olan Eco çağdaş göstergebilimin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır.

Amerikalı göstergebilimci *Thomas A. Sebeok*, *Contributions of the Doctrine of Signs* (1976; Göstergeler Öğretisinin Katkıları), *The Sign and its Masters* (1978; Gösterge ve Gösterge Ustaları), *Semiotics* (1979; Göstergebilim) gibi eserleriyle göstergebilime büyük katkılarda bulunmuş ve özellikle zoosemiyotik ve biosemiyoetik alanında değerli çalışmalar yapmıştır.³² Göstergeyi yalnızca insana ve insan kültürüne özgü bir kavram olarak değil de bütün canlılar dünyasına ilişkin bir kavram olarak gören Sebeok’un göstergebilimi bütün canlılar dünyasını kapsar.

Edebî göstergebilim, stilistik ve yapısal dilbilimle ilgilenen araştırmacı ve eleştirmen *Michael Riffaterre*, yaptığı çalışmalarla dikkat çekmiştir. Özellikle *Semiotics of Poetry* (1978; Şiirin Göstergebilimi) ve *La Production du Texte* (1979; Metnin Üretimi) isimli eserlerinde metinlerdeki, özellikle de şiirdeki anlamların üretilişinde devingenliği araştırdı. Bir şiirin bize bir şey söyleyip bir başka şey belirttiğini vurgulayan Riffaterre, bu ayrımın bir şiirsel metnin kendi anlamını üretim biçimiyle açıklanması gerektiğine inanır. Ayrıca şiirin okunmasını belirleyen değişik algılama, alımlama biçimlerini ele alırken, okurların bir metni kendi kültürlerinin açılımlarıyla alımlaması üstünde durur. Buna bağlı olarak da metinlerarası ilişkileri değerlendirir. Şiiri her zaman için bir motif üstüne bir çeşitleme, bir sözcüğün ya da bir tümcenin bir metne dönüştürülmesi ya da metinlerin daha geniş bir bütüne dönüştürülmesi olarak gören Riffaterre’in göstergebilimsel çözümleme anlayışında bu açıdan *metinlerarasılık* kavramı geniş yer tutmaktadır.³³

Göstergebilimin kurulmasında Saussure ve Peirce’ün dışında *Rus Biçimcilerinin* katkısını da belirtmek gerekir. Rus Biçimcileri özellikle anlatı yapıları, düzyazı ve şiir kuramı ilgili çözümlenmeleriyle çağdaş göstergebilimin gelişmesini sağlamışlardır. Özellikle *Vladimir Propp*, Rus halk masallarını incelediği “*Morfolojiya Skazki*” (1928; Masalın Biçimbilimi) isimli eserinde, bir bütündeki birimleri teker teker ve birbirinden bağımsız olarak ele almak

³¹ Rifat, Mehmet, XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 2, Om Yay., İstanbul, 2000, s.287.

³² The Field of Cultural Semiotics, http://www.iupress.indiana.edu/instruct_guide/anacult/chapter2.html

³³ Rifat, Mehmet, Göstergebilimin ABC’si, Simavi Yay., İstanbul, 1992, s.34.

yerine, bunları, içinde yer aldıkları dizgede bulunan öteki öğelerle ilişkileri açısından ele almak gerektiğini savunmuştur. Propp, bundan hareketle, incelediği olağanüstü Rus halk masallarında 31 temel işlev belirlemiştir. Böylece masalların görünüşteki çok çeşitliliği altında, değişmeyen ortak bir yapı olduğunu kanıtlamıştır.³⁴

Rus asıllı Amerikalı bilim adamı *Roman Jacobson*, hem Rus Biçimcileri arasında yer almış, hem Prag Dilbilim Çevresi'nin kurulmasına katkıda bulunmuş, hem de Avrupa'da ve Amerika'da dilbilim, göstergebilim ve edebiyat biliminin gelişmesini uzun yıllar etkilemiş çok yönlü bir bilim adamıdır. Edebiyatı ayrı bir inceleme konusu olarak ele alan ve bu konuyu bilimsel kavram ve ilkelerle incelemek gerektiğini belirten R. Jacobson edebiyatı bir dil olayı olarak görür ve başta şiir olmak üzere çeşitli edebî ve sanatsal ürünleri inceler.³⁵

Edebî eleştiri, edebiyat bilimi ve edebiyat sosyolojisiyle ilgilenen *Mihail Bahtin*, yazılarında diyalog kuramı, parodi kuramı, romanda uzam ve zaman sorunları, metinlerarası ilişkiler üstüne görüşlerini dile getirir. Bahtin, özellikle metinleri açıklamada başvurduğu “*diyalojizm*” kavramıyla ilgi uyandırmıştır. 1960'lı yıllarda Fransa'da başta Julia Kristeva'nın etkisiyle “metinlerarası ilişkiler” (intertextuality) kavramıyla karşılanan diyalojizm, insanlararası bir karşılıklı etkileşim ve söyleşim olgusunun varlığını belirtir. Bahtin, söylemlerin ya da metinlerin tarihsel, toplumsal, kültürel geçmişleri ve çevreleriyle birlikte ele alınması gerektiğine inanır. Böylece bir metnin hem kendinden önceki metinlerle, hem de bu metni okuyanların ya da dinleyenlerin yaratacakları metinlerle çoksesli bir ilişki içinde olduğunu belirtir. Bahtin'e göre metinlerarası ilişkilerin en yoğun olduğu yazınsal tür romandır; çünkü roman bütün öbür türlerin bir birleşimidir, karşılıklı etkileşimler, söyleşimler dizgesidir.³⁶

Önceleri Rus Biçimcilerinin, özellikle de Jacobson'un görüşlerinden, sonraları da M. Bahtin'in kavramlarından esinlenen *Tzvetan Todorov*, ortaya koyduğu edebiyat bilimi anlayışıyla dikkat çekmiştir. Metinleri dilbilim kategorilerinden yararlanarak inceleyecek bir anlatı çözümleme modeli geliştirmiş, ayrıca yazınsal eleştiri ve denemeleriyle de dikkat çekmiştir. Özellikle *Grammaire du Décaméron* (1969; Dekameron'un Grameri), *Poétique de la Prose* (1971; Düzyazının Yazınbilimi), *Poétique* (1973; Yazınbilim), *Théories du Symbole*

³⁴ Moran, Berna, Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İletişim Yay., İstanbul, s.215.

³⁵ Rifat, Mehmet, a.g.e., s.25.

³⁶ Rifat, Mehmet, a.g.e., ss.40, 41.

(1977; Simge Kuramları), *Les Genres du Discours* (1978; Söylemin Türleri) gibi eserleri bu konularla ilgilidir.³⁷

3. 3. GÖSTERGEBİLİM TÜRLERİ

Göstergebilimin türleri konusunda henüz tam bir uzlaşmaya varılmamış olmakla birlikte, çalışmamız sırasında incelediğimiz Avrupa ve Amerika üniversitelerinin hazırlamış olduğu internet sitelerinde ortak olarak yer alan göstergebilim türlerine kısaca değinmek istiyoruz.

Genel Göstergebilim (General Semiotics), kuramsal esaslar ve disiplinlerarası bir yöntem geliştirmeye çalışır. Geliştirdiği yöntemlerin dilbilim, toplumbilim, edebiyat, mimari gibi birçok alanda uygulanmasını sağlamaya çalışan genel göstergebilim, oldukça kapsamlıdır.³⁸

Kuramsal Göstergebilim (Theoretical Semiotics), göstergeleri kuram ve modeller şeklinde sistemleştirir; olası yapıları ve gösterge dizgelerinin işlevlerini araştırır.³⁹

Uygulamalı Göstergebilim (Applied Semiotics), göstergebilim araştırmalarını pratiğe döker; bunları bilim, toplum, eğitim, ticaret, edebiyat vb. alanlara uygular, bu alanlardaki sorunlara yanıt bulmaya çalışır ve gerekirse yeni gösterge dizgeleri önerir.⁴⁰

Betimsel Göstergebilim (Descriptive Semiotics), çeşitli gösterge olgularını araştırır ve betimler.

Karşılaştırmalı Göstergebilim (Comparative Semiotics) ise ortak yöntemsel teknikler oluşturmaya çalışır.⁴¹

4. 4. GÖSTERGEBİLİMİN ALT DALLARI

Her geçen gün önemi biraz daha artan ve yaygınlaşan göstergebilimin alanı da gittikçe genişlemekte, alt dalları çoğalmaktadır. Biz, göstergebilimin bütün alt dallarını burada sıralamak yerine, bir kısmına kısaca değinip, tezimizin esas konusunu oluşturan *yazınsal* ya da *edebî göstergebilim* (literary semiotics) üzerinde biraz daha fazla duracağız.

³⁷ Rifat, Mehmet, a.g.e., ss.57, 58.

³⁸ General: What is Semiotics?, http://www.ling.kgw.tu-berlin.de/semiotik/english/index_e.htm

³⁹ General: What is Semiotics?, http://www.ling.kgw.tu-berlin.de/semiotik/english/index_e.htm

⁴⁰ What is Applied Semiotics?, <http://www.labweb.education.wisc.edu/Semiotics/definitions/index.html>

⁴¹ What is Applied Semiotics?, <http://www.labweb.education.wisc.edu/Semiotics/definitions/index.html>

Toplumsal Göstergebilim (Social Semiotics), göstergebilimsel dizgeleri ve bunları işlevlerini toplumsal boyutlarıyla ele alır. *Bilişimsel Göstergebilim* (Computational Semiotics), “*semiosis*” sürecini bilgisayarda uygulamaya çalışır. *Tıbbî Göstergebilim* (Medical Semiotics), hastaların kendi rahatsızlıklarını yani hastalığın semptomlarını nasıl betimlediklerini araştırır. *Canlı Göstergebilimi* (Biosemiotics), bütün canlı sistemlerindeki bildirişimi ve anlamlamayı inceler. *Hayvan göstergebilimi* (Zoosemiotics), hayvanlararası bildirişimi ve “*semiosis*”i araştırır. *Görsel Göstergebilim* (Visual Semiotics), dilsel anlatım dışındaki şekil, grafik, fotoğraf gibi göstergeleri inceler.

Çalışmamızın çıkış noktasını oluşturan *Yazınsal* ya da *Edebî Göstergebilim* (Literary Semiotics) ise genel olarak gösterge ve bildirişim kuramlarını edebî eserlere yani “*metin*”lere uygulamaya ve “*anlatının grameri*”ni yapmaya çalışır. Bunun için de *metin çözümlemesi* (textual analysis), *anlatı çözümlemesi* (narrative analysis), *yapısal çözümleme* (structural analysis) ve *söylem çözümlemesi* (discourse analysis) gibi yöntemler kullanır. Metin çözümlemesinde söz konusu metnin oluşturduğu dil, okuyucuya anlam ileten bir sembol ve gösterge dizgesi olarak ele alınır.⁴² Dolayısıyla metindeki anlam evrenine girmeye ve anlatı işlevleri ortaya koyulmaya çalışılır.⁴³ Anlatı çözümlemesinde, anlatının dört aşamasını oluşturan *eyletim* (manipulation), *edinç* (competence), *edim* (performance) ve *yaptırım* (sanction) aşamaları ele alınarak, anlatıların genel yapıları açıklanmaya çalışılır.⁴⁴ Yapısal çözümlemede, “*metin*”, bir göstergeler dizgesinin ya da bir anlamlama dizgesinin söylemsel olarak gerçekleşmesi biçiminde tanımlanır ve dilbilimdekine benzer yöntemlerle betimlenir. Söylem çözümlemesi ise metindeki sözceleme edimleri, sözceleme işlemleri ve sözcelemede “görev alanlar”ın (anlatıcılar, gözlemciler...) metin içinde canlandırılması gibi konuları el alır.⁴⁵

Edebî göstergebilim, özellikle Paris Okulu’nun geliştirdiği mantıksal-matematiksel göstergebilimin kuruluşuyla 1960-1980 arası ön plana çıkmıştır. Bu dönemde uygulama alanı olarak daha çok yazın ya da edebiyat seçilmiş ve halk edebiyatı örneklerinden olan olağanüstü masallar inceleme konusu yapılmıştır. Edebî metinler üstünde yapılan bu çözümleme çalışmalarında, bir yandan kuramsal çözümleme modeli oluşturulurken, öte yandan da

⁴² Textual Analysis in Human Geography, Semiotics
http://www.geography.dur.ac.uk/teaching/level1/module3/3_7/docs/textanalysis_3.html

⁴³ Günay, Doğan V., *Göstergebilim Yazıları*, Multilingual Yay., İstanbul, 2002, s.56.

⁴⁴ Günay, Doğan V., a.g.e., s.121

⁴⁵ Rifat, Mehmet, XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 2, Om Yay., İstanbul, 2000, s.385.

edebiyatın ne olduğu, ne tür metinlere “edebî metin” dendiği, edebî diye adlandırılan metinleri öbür metin türlerinden ayıran özelliklerin neler olduğu araştırılmıştır.⁴⁶

5. 5. BAŞLICA GÖSTERGEBİLİM OKULLARI

Göstergebilim adı altında yapılmış ve yapılmakta olan değişik çalışmaları şöyle bir gözden geçirdiğimiz zaman, bir değil, birkaç göstergebilim karşısında bulunduğumuzu görürüz.⁴⁷ “Göstergebilimin Tarihçesi” kısmında da belirttiğimiz gibi çoğu Saussure ve Peirce geleneğinden kaynaklanmakla birlikte, göstergebilime birçok farklı yaklaşım söz konusudur. Dolayısıyla her yaklaşımın kendine has çözümleme yöntemleri, gösterge ve göstergebilim tanımları ve anlayışları vardır. Çağdaş göstergebilimin gelişimde birbirine yakın yaklaşımları benimsemiş olan göstergebilimcilerin belli bir okul oluşturduğu göze çarpar. Çalışmamızda yer verdiğimiz göstergebilim okulları aynı zamanda birer dilbilim okuludur. Dilbilim ve göstergebilim arasındaki ilişkiye “Göstergebilim ve Diğer Bilim Dalları” kısmında değineceğiz.

5.1 5.1 Kopenhag Okulu: Danimarkalı dilbilimciler Louis Hjelmslev (1899-1966) ve Viggo Bröndal (1887-1953) tarafından kurulmuş olan *yapısalcı* (structuralist) ve *biçimci* (formalist) bir okuldur. Roman Jakobson (1896-1982) da 1939-1949 yılları arasında bu grupla işbirliği içinde olmuştur. Saussure geleneğine bağlı olan Kopenhag okulunun en önemli temsilcisi olan Hjelmslev, “*glosematik*” adını verdiği dilbilim kuramıyla bu alana yeni bir yaklaşım kazandırmıştır. Hjelmslev’in glosematığı hem dilsel hem de “dilsel olmayan diller”i içermektedir. Hjelmslev’in geliştirdiği kuramlar, A.J. Greimas, R. Barthes ve film kuramcısı Christian Metz gibi araştırmacıları etkilemiştir. Kopenhag okulu, gösterge dizgelerini, içinde buldukları toplumsal bağlamı dikkate almadan inceleyen biçimci bir yaklaşımı benimsemiştir.⁴⁸

5.2 5.2 Moskova Okulu: Moskova Dilbilim Çevresi, 1915 yılında Rus dilbilimciler Roman Jakobson (1896) ve Pjotr Bogatyrev (1893-1971) tarafından kurulmuştur. Moskova okulu, Rus Biçimciliğinin kaynağını oluşturmuştur. Bu okulun üyeleri dilin edebî kullanımına dilbilimsel bir yaklaşımla odaklanmışlar ve içerikten ziyade biçim, yapı, teknik gibi konular üzerinde durmuşlardır. Biçimci eleştiri, 1930’ların başında Rus hükümeti

⁴⁶ Rifat, Mehmet, Göstergebilimin ABC’si, Simavi Yay., İstanbul, 1992, s.64.

⁴⁷ Yücel, Tahsin, a.g.e., s.9.

⁴⁸ Vardar, Berke yönetiminde, a.g.e., s.144; Chandler, Daniel, Semiotics for Beginners, Glossary of Key Terms, <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/sem-gloss.html#C>

tarafından baskı altına alınınca bu grup dağılmış ve R. Jacobson Çekoslovakya'ya göç edip Prag Dilbilim Okuluna katılmıştır. Moskova okulunun biçimci anlayışı, 1960'larda göstergebilimde de ortaya çıkmıştır.⁴⁹

5.3 5.3 Prag Okulu: Prag okulu 1926 yılında Çek ve Rus dilbilimciler tarafından kurulmuş ancak "Prag okulu" terimi 1932 yılından sonra kullanılmaya başlanmıştır. Yapısalcı ve işlevselci bir anlayışı savunan dilbilimci ve göstergebilimcilerin oluşturduğu Prag okulunun üyeleri arasında Vilem Mathesius (1882-1946), Bohuslav Havranek (1893-1987), Jan Mukarovsky (1891-1975), Nikolay Trubetzkoy (1890-1938) ve Roman Jacobson (1896-1982) vardır. Prag okulu, gösterge dizgelerinin çözümlenmesinde işlevselci bir yaklaşım benimsemiş; Saussure ve Hjelmslev'in aksine gösterge dizgelerini "bildirişim" gibi toplumsal işlevlerle bağıntılı olarak ele almıştır. Her ne kadar dilin "ayırıcı özellikleri" (distinctive features)ni tespit etmekle bilinseler de, Prag okulu üyeleri aynı zamanda kültür ve estetik üzerine de araştırmalar yapmıştır. Nazizmin ortaya çıkışıyla birlikte, bu araştırmacıların bazıları, Jacobson da dahil, A.B.D.'ye göç etmişlerdir.⁵⁰

5.4 5.4 Tartu Okulu: Moskova-Tartu okulu şeklinde de anılan bu okul, 1960'lı yıllarda, Estonya'daki Tartu Üniversitesi'nde çalışan Yuri Lotman (1922-1993) tarafından kurulmuştur. Lotman biçimci-yapısalcı geleneğe bağlı kalarak çalışmalarını sürdürmüştür. Ayrıca, bütüncü bir göstergebilimsel kültür kuramı geliştirmek amacıyla hareketle "kültür göstergebilimi"ni kurmuştur.⁵¹ Başlangıçta edebiyat tarihiyle ilgilenen Lotman, yapısal yöntemi benimseyerek, sanata, edebiyata, sinemaya, kısacası toplumsal kültür dizgelerine ilişkin bir göstergebilim anlayışı geliştirmiştir. Ona göre, insanlık tarihinde birbirinden bağımsız ama birbirine eşit iki kültür göstergesi vardır: Sözcük ve çizim (desen). Birinci kültür göstergelerinden dilsel sanatlar, ikincilerdense figüratif sanatlar doğmuştur. Bu iki gösterge dizgesinin iç içe geçeceği durumlar da söz konusu olabilir. Mesela bir şairin metni dilsel bir gösterge olmanın yanı sıra figüratif bir gösterge olarak da kabul edilebilir; öte yandan bir desen de figüratif olmanın yanı sıra bir şeyi anlatabilir. Lotman, bütün bu fikirleriyle Batı'da büyük ilgi uyandırmıştır.⁵²

5.5 5.5 Paris Okulu: Litvanya asıllı Fransız göstergebilimcisi Algirdas J. Greimas (1917-1992) tarafından kurulan ve yapısalcı bir göstergebilim anlayışı benimsemiş olan Paris

⁴⁹ Chandler, Daniel, a.g.e., <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/sem-gloss.html#M>

⁵⁰ Chandler, Daniel, a.g.e., <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/sem-gloss.html#P>

⁵¹ Chandler, Daniel, a.g.e., <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/sem-gloss.html#T>

⁵² Rifat, Mehmet, a.g.e., s.42.

okulunun üyeleri arasında J.C. Coquet, C. Chabrol, M. Arrivé, J. Courtés ve F. Rastier gibi araştırmacılar vardır. Büyük ölçüde Hjelmslev'den etkilenmiş olan Paris okulu, anlamlamanın (signification) temel yapılarını belirlemeye çalışır. Bu okula göre, göstergebilimin tasarısı, anlamlama dizgelerinin genel bir kuramını oluşturmaktır.⁵³ Greimas daha çok metinsel yapıların anlam çözümlemesi üzerinde odaklanmıştır ancak Paris okulu yapısal çözümleme yöntemini hareket dili, yasal söylem ve sosyal bilimler gibi kültürel olgulara da uygulayarak genişletmiştir. Bununla birlikte Paris okulu, gösterge dizgelerini toplumsal bağlam içinde ele almaktan ziyade kendi içerisinde ele alması açısından biçimseldir.⁵⁴

6. 6. GÖSTERGEBİLİM ve DİĞER BİLİM DALLARI

Birçok kaynaktan beslenen göstergebilimin önemi teknolojik gelişmelerle birlikte her geçen gün artmakta ve buna bağlı olarak da çok çeşitli disiplinlerle ilişki kurmaktadır.

Tarihsel olarak bakıldığında, göstergebilimin, mantık, matematik ve dilbilim gibi disiplinlerin temsilcileri tarafından ortaya atıldığı görülür. (Bkz. “Göstergebilimin Tarihçesi”)

Göstergebilim, Saussure'ün etkisi ve *dilbilimin* köklü bir disiplin olması nedeniyle dilbilime ve dilbilimsel kavramlara çok yakındır. “Dilbilim mi göstergebilimin bir parçasıdır yoksa göstergebilim mi dilbilimin bir parçasıdır” meselesi bir yana, her ikisi de birbiriyle yakın ilişki içindedir. Göstergebilimcilerin Saussure, Hjelmslev, Jacobson, Benveniste gibi önde gelen temsilcilerinin aynı zamanda dilbilimci olduğu görülmektedir. Saussure'ün geliştirdiği dilbilimsel modele dayanan yapısal yöntem, birçok göstergebilimci tarafından benimsenmiştir. Gerek dilsel gerekse dilsel olmayan anlamlama dizgelerini inceleyen göstergebilim, özgül anlamlama dizgeleri olan doğal dilleri de kapsamına alır.⁵⁵ Dilbilimsel kavramların ve modellerin göstergebilimsel çözümlemedeki yeri yadsınamayacak ölçüdedir.

Göstergebilimin *mantık ve matematikle* olan ilişkisi en az dilbilimle olan ilişkisi kadar önemlidir. Nitekim göstergebilimin iki temel geleneğinden birini temsil eden Peirce, mantıksal bir göstergebilim anlayışını savunmuş hatta mantıkla göstergebilimi aynı şey olarak görmüştür. (Bkz. “Göstergebilimin Tarihçesi”) Viyana mantık okulundan Rudolphe Carnap ve Polonya matematik düşünce okulundan Alfred Torski'nin de göstergebilimin bilimsel temelini oluşturmada katkıları olmuştur. Bu okullara bağlı olan göstergebilim, bir bakıma

⁵³ Rifat, Mehmet, a.g.e., s.374.

⁵⁴ Chandler, Daniel, a.g.e., <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/sem-gloss.html#P>

⁵⁵ Vardar, Berke yönetiminde, a.g.e., s.113.

simgesel mantık ve modern matematik diliyle kendisini anlatıyordu. Greimas'ın kuramında da bunun etkisi görülmektedir.⁵⁶

Antropoloji, göstergebilimin sıkça etkileşim içinde olduğu bir başka bilim dalıdır. Marcel Mauss, V. Propp, G. Dumézil, Lévi-Strauss gibi araştırmacılar, Saussure'ün görüşlerinden hareketle, göstergebilimsel çözümlemeyi kendi alanlarıyla ilgili çalışmalarda uygulamışlardır.

Göstergebilim; *anlambilim* (semantics), *edibilim* (pragmatics) ve *sözdizimi* (syntax) ile de yakın ilişki içerisindedir. Hatta C. Morris, göstergebilimin bunları içerdiğini düşünmektedir. (Bkz. "Göstergebilimin Tarihçesi")

Çağdaş göstergebilimciler göstergeleri tek başlarına değil, göstergebilimsel dizgelerin bir parçası olarak incelerler. Başka bir ifadeyle anlamın nasıl oluşturulduğunu incelerler; yani sadece bildirişimle değil, gerçekliğin (reality) oluşturulması ve sürdürülmesiyle de ilgilenirler. Dilbilimin bir dalı olan anlambilim ile göstergebilim, göstergelerin anlamlarıyla ilgilenmeleri açısından bir ortaklık taşırlar ancak John Sturrock, anlambilimin kelimelerin ne anlama geldiğiyle ilgilendiğini, göstergebilimin ise göstergelerin nasıl anlam kazandığıyla ilgilendiğini belirterek bir ayırım yapar.⁵⁷ Sonuçta dille ve toplumlar arası iletişimde kullanılan göstergelerle ilgilenen hiçbir bilim, anlam olgusunu göz ardı edemez. Yani anlamı dışarıda bırakarak, dille ilgili değerlendirme ya da çözümleme yapılamaz. Bu da bize göstergebilimin zorunlu olarak anlamı ve onu inceleyen anlambilimi içerdiğini gösterir.⁵⁸

Göstergebilim, göstergelerle onları yorumlayanlar arasındaki ilişkiyi inceleyen edibilimle de etkileşim içindedir. Dilin bağlam içindeki kullanımını açıklamaya çalışan edibilim, özellikle anlatı çözümlemelerinde göstergebilime katkı sağlamaktadır.

Göstergeler arasındaki biçimsel ve yapısal bağıntıları inceleyen sözdizim (syntax) ise göstergebilimsel çözümlemeye tümce düzeyinde katkılar sağlamaktadır.

Teknolojinin ön planda olduğu günümüzde, *bilgisayar bilimi*yle göstergebilim arasında çok sıkı bir etkileşim mevcuttur. Özellikle Avusturyalı filozof Karl Popper'ın etkisiyle, bilgisayar uzmanları yapay zeka araştırmalarında ve "semiosis" sürecini bilgisayarda uygulama konusunda göstergebilimden faydalanmaktadırlar.

⁵⁶ Günay, Doğan, a.g.e., 8, 9.

⁵⁷ Chandler, D., Semiotics for Beginners, <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/sem01.html>

⁵⁸ Günay, Doğan, a.g.e., s.10.

© <http://www.ege-edebiyat.org>